

להתזדנע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בש"ס

פסחים דף ע

בענין חגיגת ארבעה עשר

בפסחים דף ס"ט: במתני', אימתי מביא חגיגה עמו, בזמן שהוא בא בחול, בטהרה, ובמועט. ובזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה אין מביאין עמו חגיגה. חגיגה היתה באה מן הצאן מן הבקר מן הכבשים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד.

ובגמ', אמר רב אשי שמע מינה חגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא, דאי סלקא דעתך חובה היא, תיתי בשבת ותיתי במרובה ותיתי בטומאה. ובמועט מיהו מאי טעמא אתיא, כדתניא חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה, כדי שיהא פסח נאכל על השבע. ובדף ע'. ונאכלת לשני ימים וכו', מתניתין דלא כבן תימא, דתניא בן תימא אומר חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח, ואינה נאכלת אלא ליום ולילה וכו'. מאי טעמא דבן תימא, כדמתני רב לחייא בריה, ולא ילין לבקר זבח חג הפסח, זבח חג זה חגיגה, הפסח כמשמעו, ואמר רחמנא לא ילין.

ובדף ע': תניא יהודה בן דורתאי פירש הוא ודורתאי בנו, והלך וישב לו בדרום, אמר אם יבוא אליהו ויאמר להם לישראל מפני מה לא הגנתם חגיגה בשבת, מה הן אומרים לו וכו'. מאי טעמא דבן דורתאי, דכתיב וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר וכו', בקר זו חגיגה, ואמר רחמנא וזבחת פסח וכו'.

- א -

חגיגת ארבעה עשר מן התורה או מדרבנן

והנה בתוס' (ד"ה לאו) מבואר שחכמים ובין תימא נחלקו בעיקר חיוב הבאת חגיגת ארבעה עשר, דרבנן דמתני' סוברים שמצות חגיגת ארבעה עשר אינה מן התורה, וכל חיובה הוא רק מדרבנן, שחכמים חייבוהו בכך כדי שיהא הפסח נאכל על השובע, ולכן כשיש אכילה מרובה מן הפסח עצמו, אין מביאין חגיגה כלל. ולא עוד, אלא שכתבו דמשמע בירושלמי דאפילו מה שהפסח נאכל על השובע הוא רק מדרבנן, כדי שלא יבא לידי שבירת עצם. והם מפרשים מה שאומר רב אשי שמע מינה חגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא, דלכן אין מביאין חגיגה אלא כשהוא בא בחול ובטהרה ובמועט, דכוונתו לומר שאינו חובה מן התורה, אלא מדרבנן, והטעם הוא כדי שיהא נאכל על השובע, אבל אם היה חיובו מן התורה, היה בא גם בשבת ובטומאה ובמרובה.

ולפי בן תימא חגיגת ארבעה עשר הוא מן התורה, שהרי הוא סובר דמקרא דלא ילין לבקר זבח חג הפסח נלמד דחגיגת י"ד נאכלת רק ליום ולילה, הרי דחגיגת י"ד לבן תימא הוא מן התורה.

רבנן ובן תימא נחלקו אם חגיגת י"ד מן התורה או מדרבנן / אפילו לרבנן יש לומר שהיא מן התורה, אלא שהיא בגדר רשות ולא בגדר חובה - תוספות, רמב"ם -

א. האמור בדברי הגמ' דנחלקו רבנן ובן תימא בדין חגיגת ארבעה עשר, דבן תימא סובר דחגיגת ארבעה עשר יש לה דיני הפסח, בין לגבי זמן אכילתה שנאכלת רק ליום ולילה, ובין שאינה באה אלא מן הצאן, וגם אינה נאכלת אלא צלי, ואפילו לענין לאו דשבירת עצם מבעי בגמרא אם גם בחגיגה יש בה לאו זה כמו בקרבן פסח. א

אמנם תנא דמשנתנו סובר דדין חגיגת ארבעה עשר הוא כדין השלמים, שנאכלת לשני ימים, ובאה גם מן הבקר, בין זכרים ובין נקבות. וכן פסק הרמב"ם בפרק י' מהלכות קרבן פסח הלכה י"ב י"ג. ולכאורה פשוט דלרבנן כל שכן שחגיגת י"ד נאכלת בין מבושל ובין צלי, ואין בה משום שבירת עצם.

נמצא דכשם שהפסח אינו נאכל ביום אלא בלילה, הוא הדין דחגיגה אינה נאכלת ביום אלא בלילה. והוא מציין לדברי הגמ' להלן דף פ"ט. שמצינו לשון זה דיום ולילה אפילו לענין פסח עצמו, אע"ג שהפסח אינו נאכל ביום אלא בלילה.

אכילת החגיגה דוקא בלילה, ולא ביום - צ"ח -

א בצ"ח דף ע'. (ד"ה הרי) כתב דמה שאמר בן תימא שהחגיגה נאכלת ליום ולילה, אינו מדויק לגמרי, כי מאחר שהוא סובר שחגיגה יש לה כל דיני הפסח,

ארבעה עשר לאו חובה היא, היינו לומר שחגיגת י"ד נהי שהוא מן התורה, אמנם לא נאמרה בגדר חיוב אלא בדרך רשות, ואפילו לרבנן הוא כן שחגיגת י"ד הוא מן התורה אלא שאינו בגדר חובה אלא בגדר רשות, ולכן מביא הרמב"ם קרא ד'זבחתי צאן ובקר', דבזה רמזה תורה הבאת חגיגת י"ד בדרך רשות ולא בדרך חובה, וכן מקרא ד'ולא ילין מן הבשר' למדין שאם הביא קרבן חגיגה, אסור להותיר ממנו ליום השלישי, והיינו שאמרה תורה לאו מיוחד בנותר של חגיגת י"ד. ד]

ולא עוד, אלא שכתב דאפילו לכן תימא אין חיוב מדאורייתא להביא חגיגת י"ד, כי גם לכן תימא נאמרה בתורה חגיגת י"ד בדרך רשות ולא בדרך חובה, אלא דבן תימא סובר שאם מביא חגיגת י"ד נוהג בה דיני הפסח, לענין שהבאתו מן הצאן זכר, ושזמן אכילתו יום ולילה, ולענין שאכילתו צלי, ומכל מקום זהו בדרך רשות ולא בדרך חובה.

וכן מבאר במהרה"י קורקוס על הרמב"ם בפ"י מהל' קרבן פסח הלכה י"ב לדעת הרמב"ם דבין לרבנן ובין לכן תימא חגיגת י"ד היא מן התורה בדרך רשות ולא בדרך חובה, ובאו חכמים וקבעום חובה כדי שיהא הפסח נאכל על השובע, ופלוגתיהו הוא רק כשרוצה להביא חגיגת י"ד אם יש עליה דיני קרבן פסח או לא.

ולפי דבריהם נמצא דמה שמובא בגמרא כמה פסוקי התורה שהם נדרשים על חגיגת י"ד, דהיינו, מה שדרשו מאה"כ (דברים ט"ז) 'זבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר' בקר זו חגיגה, וכן מה שדרשו מאה"כ (שמות ל"ד) 'ולא ילין לבקר זבח חג הפסח', ואמרו זבח חג זה חגיגה, כל זה הוא דוקא לפי בן תימא, ולא לפי רבנן, כי לרבנן כל עיקר הבאת חגיגה הוא רק מדרבנן, ואין לזה מקור בתורה.

אמנם הרמב"ם בפ"י מהלכות קרבן פסח הלכה י"ב י"ג אע"ג שסובר כתנא דמשנתנו דחגיגה באה גם מן הבקר, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד, וזה דלא כבן תימא, עם כל זה, כשכתב דכשמקריבין את הפסח מקריבין עמו שלמים ביום י"ד, שם כתב דעל זה נאמר בתורה 'זבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר'. והיינו דמקור הבאת חגיגה הוא מפסוקי התורה המובאים בגמרא. ג]

ובגדר הדבר, הנה הרמב"ם שם כתב דחגיגת ארבעה עשר היא רשות ואינה חובה, ע"כ.

וכתב בלחם משנה בפרק ב' מהל' חגיגה הלכה י' (ד"ה שחגיגה) דהרמב"ם אינו מפרש כדברי התוס' הנ"ל דלרבנן כל עיקר החיוב הוא מדרבנן, אלא הרמב"ם סובר דמה שאמר רב אשי שמע מינה חגיגת

השלמות והוספות

אכן הוא נתקשה בדברי הרמב"ם שמביא קרא ד'זבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר', שהרי קרא זה מובא בגמ' ע"ב לפרש טעמו של יהודה בן דורתאי שסובר דחגיגה דוחה שבת, ונלמד ממקרא זה שנאמר בלשון צווי, ולדבריו אין זה רשות אלא חובה, אבל לתנא דמתני' שאין חגיגה דוחה שבת אינו נלמד מקרא זה, וכדאי' בגמ' דקרא זה נדרש לענין אחר, ומדוע הביא הרמב"ם קרא זה. ושם ע"ב מאריך ליישב דברי הרמב"ם.

אם רשאי לאכול בשר הפסח והחגיגה כאחד

- מנחת חינוך -

ד] במנחת חינוך מצוה ה' (אות י"ט בקומץ מנחה) מביא פלוגת התוס' והרמב"ם אם חיוב הבאת חגיגה הוא מן התורה או מדרבנן, וכתב דלכאורה יש נפק"מ בזה אם רשאי לאכול קרבן חגיגה וקרבן פסח כאחד, שהרי בגמ' להלן דף קט"ו. אי' דזמן הזה שמצות אכילת מצה היא מן התורה ואכילת מרור הוא רק מדרבנן, אינו רשאי לאכול מצה ומרור כאחד, כי מצוה דרבנן נחשב כרשות לגבי דאורייתא, ואכילת רשות מבטלת אכילת מצוה, וא"כ לדעת התוס' דחיוב אכילת חגיגה הוא רק מדרבנן, נמצא שאינו רשאי לאכול חגיגה ופסח כאחד, אבל לדעת הרמב"ם שחגיגת י"ד הוא מן התורה מותר לאכול כאחד, כי שניהם מן התורה.

אמנם שוב כתב דאפילו לדעת התוס' רשאי לאכול חגיגה ופסח כאחד, דנהי דחיוב הבאת חגיגת י"ד הוא רק מדרבנן, מכל מקום אחרי שמביא החגיגה מוטלת עליו מצות אכילת קדשים מן התורה, שהרי לא גרע מקרבן שלמים שאינו מחוייב כלל להביא, ואם הביאו מתחייב במצות אכילת קדשים מן התורה, כמו שכתב רש"י להלן דף נ"ט. (ד"ה בשאר) דאכילת קדשים אפילו הנאכלין לישראל יש בהם מצות אכילת קדשים, ונמצא דאפילו לדעת התוס' מותר לאכול חגיגה ופסח כאחד, עכ"ד.

אמנם יש להוסיף, דלפי מה שכתב בחי' הגר"ח כאן דמדברי הרמב"ם בפרק י' מהל' מעשה הקרבנות הלכה א' משמע דמצות אכילת קדשים נוהגת דוקא בקדשים הנאכלים לכהנים, ולא בקדשים קלים הנאכלים לבעלים, לפי זה נמצא דלדעת התוס' דחגיגת י"ד אינה אלא מדרבנן אין לאכול חגיגה ופסח כאחד, שהרי גם האכילה אינה אלא מדרבנן.

גדר חגיגת י"ד רשות שחל עליה שם חגיגה ולא שם שלמים בלבד / נשים בקרבן חגיגת י"ד

- מנחת חינוך -

ג] בגדר הדבר שחגיגת י"ד הוא רשות, כתב במנחת חינוך מצוה ה' (אות י"ט קומץ מנחה) דאין הכוונה שנתנה תורה רשות להביא קרבנות אלו, שהרי מאחר שדינן כשלמים לכל דבר, אין צריך קרא לומר שיש לו רשות להביאן, אלא ודאי שגילתה תורה שיש מצוה להביא חגיגה ב"ד, אלא שלא קבעה תורה בגדר חובה שיהא מחוייב להביאה, אלא שאמרה תורה מצוה בדרך רשות, ונקרא בשם רשות כיון שאינו בגדר חובה. ואם מביא חגיגה ב"ד יש בזה קיום מצות חגיגת י"ד, ולא מצות שלמים בלבד.

וכתב שם דמסתבר דנשים פטורות מהבאת קרבן חגיגה, דכיון דחגיגת י"ד הוא מצות עשה שהזמן גרמא, אין נשים בכלל מצוה זו.

ולפי דבריו דנשים פטורות מהבאת חגיגת י"ד יש לענין לפי בן תימא שסובר דחגיגת י"ד יש לה כל דיני הפסח, מהו הדין באשה שהביאה קרבן לשם חגיגה ב"ד, אם יש עליו דין חגיגה ויהא עליו כל דיני הפסח, או דכיון שהן פטורות ממצוה זו, נהי דודאי רשאות להביא קרבן כל זמן שירצו, מכל מקום אין עליה שם חגיגה אלא שם שלמים בלבד, ואפילו לכן תימא אין עליו דיני פסח כיון שאין בהם מצות חגיגת י"ד.

[וראה מה שכתב בחינוך סוף מצוה תפ"ו לענין נשים בלאו דלא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב שזמה נלמד אזהרה מיוחדת למותיר מבשר חגיגת י"ד. אכן דבריו צריכים ביאור כמו שתמה במנ"ח שם].

ג] בצל"ח דף ע'. מבאר דהמקור לומר דחגיגת י"ד הוא מן התורה בגדר רשות ולא בגדר חובה, הוא ממה שאמרה תורה ולא ילין מן הבשר 'אשר תזבח', דבזה גילתה תורה בזה שיש מצות קרבן חגיגה, אמנם מדלא אמרה תורה בפירוש בלשון צווי 'תזבח' שזה היה מורה שצריך לזכות, והתורה אמרה רק בלשון 'אשר תזבח' משמע שיש מצות בהבאת חגיגה בדרך רשות, ולא בדרך צווי.

וּכְתַב דְּכִיּוֹן שֶׁלְדַבְּרֵי שְׁנֵיהֶם אֵינָה אֵלָא בְּדֶרֶךְ רִשּׁוֹת, בּוֹדָאֵי שְׁגַם לְבָן תִּימָא אִין חֲגִיגָה דּוּחָה שַׁבַּת, שְׁהָרִי אֵינָה אֵלָא רִשּׁוֹת וְלֹא חוּבָה. אֵלָא

וְכַתֵּב דְּכִיּוֹן שֶׁלְדַבְּרֵי שְׁנֵיהֶם אֵינָה אֵלָא בְּדֶרֶךְ רִשּׁוֹת, בּוֹדָאֵי שְׁגַם לְבָן תִּימָא אִין חֲגִיגָה דּוּחָה שַׁבַּת, שְׁהָרִי אֵינָה אֵלָא רִשּׁוֹת וְלֹא חוּבָה. אֵלָא

- ב -

זמן הקרבת חגיגת ארבעה עשר

להלן דף ע"א. למדין מקרא דכתיב (דברים ט"ז) 'לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר', דחגיגת ארבעה עשר נאכלת לשני ימים ולילה אחד, וכתב רש"י שם (ד"ה אשר) דקרא זה דכתיב 'אשר תזבח בערב' קאי על חגיגת ארבעה עשר שנשחטת עם הפסח בערב, ע"כ. הרי מפורש דזמן הקרבת החגיגה היא בערב אחרי חצות.

אמנם מכל מקום אין החגיגה נקרבת עם הפסח כאחד, כי הפסח נשחט אחרי התמיד, כמו ששינונו לעיל דף נ"ט דאע"ג דכל הקרבנות קרבין לפני תמיד של בין הערביים מפני עשה דעליה השלם כל הקרבנות כולם, גזירת הכתוב הוא בקרבן פסח שזמנו אחרי תמיד של בין הערביים, אבל בחגיגה לא מצינו שריבתה תורה שיהא זמנה אחרי התמיד, לכן על כרחך שמקריבין אותו אחרי חצות אמנם לפני תמיד של בין הערביים, עכ"ד.

והנה בתוספות רי"ד בסוגיין כתב ג"כ דמדברי הגמ' דלהלן הנ"ל דלמדין מקרא ד'לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר', דחגיגת י"ד נאכלת לשני ימים ולילה אחד, משמע דחגיגת ארבעה עשר נשחטת בערב, וכתב דיש לומר כיון דנשחטת בערב, היא נשחטת אחרי התמיד, כמו הפסח, וזה לכאורה נגד דברי המשנה למלך.

אמנם כבר כתב בשו"ת בית יצחק חחו"מ דרשות סי' כ"ה (אות א') דהתוס' רי"ד כתב כן בדברי בן תימא שסובר דחגיגה יש לה כל דיני הפסח, הן לענין שצריך שתהא מן הצאן, הן לענין שתהא למנויין, והן לענין צלי, ולדבריו כתב דהוא הדין לענין שזמנו אחר התמיד כמו הפסח, אבל לרבנן שלא הוקש חגיגה לפסח לשאר דיניו, נהי דלמדין מקרא דצריך שיהא בערב, מכל מקום זמנה לפני התמיד כמו כל הקרבנות. [ז]

זמן הקרבת החגיגה בערב הפסח אחרי חצות, ולכן אין נוהגין דיני יו"ט לפני חצות היום / זמן הקרבת החגיגה לפני תמיד של בין הערביים או אחרי התמיד
- משנה למלך, תוס' רי"ד, בית יצחק -

ב. במשנה למלך בפ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ט' י' העלה דזמן הקרבת חגיגת י"ד הוא ערב פסח אחר חצות, אמנם לפני הקרבת תמיד של בין הערביים, ולא באותו זמן של הפסח עצמו שהוא אחרי הקרבת התמיד.

וּכְתַב כֵּן לְבֵּאֵר דְּבֵרֵי הַרְמַב"ם שֶׁם שִׁכְתַּב דְּמִי שֶׁמִּבֵּיא קֶרְבַּן לְעִזְרָה נוֹהֵג בְּאוֹתוֹ יוֹם כְּמוֹ יוֹם טוֹב, וְאֶסוּר בּוֹ בְּהַסְפַּד וּבַתְעִנִּית וּבַעֲשִׂיית מִלֹּאכָה, ע"כ. וְהֵנָּה הַרְמַב"ם בְּפ"ח מֵהַל' יו"ט הִלְכָה י"ז כְּתַב דְּאֶסוּר לְעִשׂוֹת מִלֹּאכָה עֵרֵב הַפֶּסַח אַחֵר חֲצוֹת, לְפִי שִׁיּוֹם אַרְבַּעַה עֶשֶׂר בְּנִיסָן יֵשׁ בּוֹ חֲגִיגָה וּשְׁחִיטַת קֶרְבַּן, ע"כ. וּמִקְשָׁה בְּמִשְׁנֵה לְמַלְךְ שֶׁם דְּהָרִי בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁאֵדָם מִבֵּיא קֶרְבַּן הָרִי הוּא יו"ט אֲצִלוֹ כֹּל הַיּוֹם, וּמִדּוּעַ בְּעֵרֵב פֶּסַח מוֹתֵר לְעִשׂוֹת מִלֹּאכָה לְפָנֵי חֲצוֹת, וּמֵאֵי שְׁנָא מִשְׁאֵר הַבֵּאת קֶרְבַּן שְׁדִינּוּ כִּיּו"ט בְּמִשְׁךְ כֹּל שְׁעוֹת הַיּוֹם.

וּכְתַב, דְּהֵטֵעַם בְּזֶה הוּא מִשּׁוּם דְּכִיּוֹן דְּזַמְנָן הַפֶּסַח הוּא רַק מִחֲצוֹת הַיּוֹם וְלִהְיוֹן, נִמְצָא דְּמִצַּד הַפֶּסַח וְדָאֵי אִין לְאֶסוּר כִּי אִם מִחֲצוֹת וְאֵילֶךְ, כִּי לְפָנֵי חֲצוֹת אֵינּוּ נִחְשָׁב זַמְנָן הַבֵּאת הַקֶּרְבָּן, וְאֵפִילוּ מִצַּד חֲגִיגַת י"ד, כִּיּוֹן שְׁהוּא קֶרְבַּן הַבֵּא עִם הַפֶּסַח, לְכֵן זַמְנָן הוּא דּוּקָא בְּשַׁעֲת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח אַחֵר חֲצוֹת, וְכִיּוֹן שְׁאִין זַמְנָן כֹּל הַיּוֹם, לְכֵן אִין לְאֶסוּר בְּמִלֹּאכָה וּבַתְעִנִּית אֵלָא מִחֲצוֹת הַיּוֹם וְאֵילֶךְ.

והמקור לזה דזמן הקרבת חגיגת י"ד הוא דוקא אחרי חצות, דהנה

השלמות והוספות

אכילת צלי מודים חכמים לבן תימא שהחגיגה יש לה דין הפסח ואינה נאכלת אלא צלי, והרמב"ם סובר כאותן החולקים על דברי רב חסדא, וסובר שאפילו לרבנן אין החגיגה נאכלת מבושל אלא צלי, ולכן כתב הרמב"ם דהבן שואל מה נשתנה וכו' הלילה הזה כולו צלי, עכ"ד הצ"ח, והוא חידוש עצום.

זמן הקרבת החגיגה בערב פסח שחל בשבת

- צל"ח -

[ז] בעיקר דברי המשנה למלך שהעלה דזמן החגיגה הוא אחרי חצות ולפני הקרבת התמיד, בצל"ח לעיל דף נ"ט. (ד"ה יאחר) מתקשה מאוד בדבריו, שהרי לעיל דף נ"ח. שנינו במתני' דכשחל ערב פסח להיות בערב שבת כיון שצריך להזדרז לגמור כל עשיות הפסח לפני שבת היה התמיד קרב בשש ומחצה והפסח בשבע ומחצה, ולדברי המל"מ נמצא שלא נשאר שום זמן להקרבת קרבן חגיגה, שהרי החגיגה צריך להיות דוקא אחרי חצות ולפני התמיד, ואם התמיד קרב כבר בשש ומחצה והפסח בשבע ומחצה לא נשאר שום זמן להקרבת החגיגה.

ובצל"ח מצדד לומר שלמ"ד דחגיגת ארבעה עשר הוא רק מדרבנן אין הקרבת החגיגה נלמד מקרא ד'אשר תזבח בערב' שהרי היא מדרבנן, ולדבריו שכל הקרבת חגיגה הוא מתקנת חכמים, זמן הקרבתו הוא כל היום, וא"כ נאמר דתנא דמתני' שם סובר דחגיגת י"ד הוא רק מדרבנן. והוא מפלפל בזה.

להלכה אם שואל הבן בשאלת מה נשתנה על אכילת בשר צלי

- רמב"ם, צל"ח -

[ח] בגמ' אמר רב חסדא דמה ששינונו במתני' להלן דף קט"ז. דכשהבן שואל מאביו מה נשתנה הרי הוא שואל על מה שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי, זהו אליבא דבן תימא שגם חגיגה אינה נאכלת אלא צלי, אבל לרבנן אינו שואל כן, שהרי בלילה הזה אוכל גם שלוק ומבושל בקרבן חגיגה.

אמנם הרמב"ם בפרק ח' מהל' חמץ ומצה הלכה ב' מביא מה ששינונו במתני' ששואל גם מה שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי. ובלחם משנה שם תמה מאוד על דברי הרמב"ם, שהרי דוקא לפי בן תימא שואל מדוע הלילה הזה כולו צלי, אבל לרבנן שחגיגה נאכלת לשני ימים ולילה אחד הוא הדין שבשר חגיגה נאכל גם מבושל, וא"כ להרמב"ם שסובר כרבנן נמצא דחגיגה נאכלת גם מבושל ומדוע כתב ששואל גם שאלה זו, והניח בצ"ע.

אמנם בצל"ח עמוד ב' (ד"ה אמר רב) מפלפל בדברי הגמ', והעלה דנהי דרב חסדא אמר דמתני' דלהלן דהבן שואל מה נשתנה וכו' הלילה הזה כולו צלי, הוא דוקא לבן תימא, כי לרבנן מותר לאכול גם מבושל, אמנם יש תנאים שחולקים בזה על דברי רב חסדא, והם סוברים דדוקא לענין זמן אכילתו חולקים רבנן על בן תימא וסוברים שזמנו הוא שני ימים, ואין דינו כקרבן פסח שנאכל ליום ולילה, אבל לענין

הבאת חגיגה כדי שיהא הפסח נאכל על השובע

ועל פי זה כתב, דמה שאמרו דקדשים צריך שיהיו נאכלים על השובע, אינו אלא בקדשים הנאכלין לכהנים שיש מצוה באכילתן, וכן בקרבן פסח שיש בו מצוה מיוחדת של אכילת הפסח כמאה"כ (שמות י"ב) 'ואכלו את הבשר בלילה הזה', אבל בקרבן חגיגה הנאכל לבעלים שאין מצוה מיוחדת באכילתו, אין צריך שיהא נאכל לשובע, ושפיר אכלו חגיגה לפני אכילת הפסח כדי שיהא הפסח נאכל לשובע.

אמנם בזה אין עדיין הקושיא מיושבת כראוי, שהרי רש"י לעיל דף נ"ט. (ד"ה בשאר) כתב דמצות אכילת קדשים נוהגת בכל הקרבנות, בין באותן הנאכלות לכהנים ובין באותן הנאכלות לבעלים, וא"כ לדעת רש"י נוהגת מצות אכילת קדשים בבשר החגיגה, וא"כ לדעת רש"י גם קרבן חגיגה צריך שיהא נאכל על השובע, וכן כתב רש"י להלן דף פ"ו. (ד"ה אין) דכל הקרבנות צריך שיהיו נאכלין על השובע, וכן כתב הרשב"ם להלן דף קי"ט: (ד"ה כגון), וא"כ לדעתם עדיין תקשה דהאיך אמרו שמביאין חגיגה כדי שיהא הפסח נאכל על השובע, הרי החגיגה עצמה צריך שתהא נאכלת על השובע.

אמנם קושיא זו דגם חגיגה צריך שתאכל על השובע, מצינו במרדכי סוף פסחים (בסדר ליל פסח) שכבר העיר בזה, דהנה במרדכי שם מתקשה בדברי הירושלמי הנ"ל המובא בתוס' הנ"ל דלכן היתה החגיגה נאכלת קודם הפסח כדי שלא יבא לידי שבירת עצם, ומקשה דלמה לי טעם זה, הרי כבר אמרו בגמ' הטעם כדי שיהא הפסח נאכל על השובע. וכתב, דאילו הטעם דחשש שבירת עצם היה מקום לומר שיהא הפסח נאכל לפני החגיגה כדי שתהא החגיגה נאכלת על השובע, שהרי כל הקדשים נאכלין על השובע, וגם חגיגה בכלל כל הקדשים, לכן הוצרך הירושלמי להוסיף גם הטעם משום חשש שבירת עצם, דלכן העדיפו להקדים חגיגה לפני הפסח שיהא הפסח נאכל על השובע, ובזה יש נימוק נוסף שלא יבא הפסח לידי שבירת עצם. וביתר ביאור ראה בהשלמות והוספות. [1]

דין אכילה לשובע בשאר קרבנות / האיך מתקיימת מצות אכילה לשובע באכילת החגיגה / הבדל בין קדשים הנאכלים לכהנים ובין קדשים הנאכלים לבעלים

- חידושי הגר"ח על הש"ס, מרדכי סוף פסחים -

ג. בגמ' אמרו, כדתניא, חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה, כדי שיהא פסח נאכל על השבע.

והנה דין אכילת קרבן על השובע מצינו גם בשאר קרבנות, כמו שכתב הרמב"ם בפרק י' מהל' מעשה הקרבנות הלכה י"א דבאכילת קרבנות אם היתה להם אכילה מועטת, אוכלין עמה חולין ותרומות, כדי שתהיה נאכלת עם השובע, ומקורו מדברי הגמ' במנחות דף כ"א: ובתמורה דף כ"ג. שזה נלמד מקרא ד'ואכלו'.

ובחי' הגר"ח כאן (והוא מהגר"ז) מקשה דאם כן דבכל הקרבנות צריך שיהא אכילה לשובע, נמצא דהחגיגה שהיא בעצמה קרבן כשאר קרבנות צריך ג"כ שתהא אכילתה לשובע, וא"כ האיך יתכן שמביא חגיגת י"ד כדי שהפסח יהא נאכל על השובע, הרי החגיגה עצמה צריך שתיאכל לשובע, וזה מתקיים ע"י שאוכל עמה חולין או תרומה, וא"כ שוב אין צריך להביא חגיגה כדי שיהא הפסח נאכל על השובע.

וכתב לחדש, דמה שאמרו בגמ' מנחות ותמורה שם דכל הקרבנות צריך שיהיו נאכלין על השובע, זה דוקא בקדשי קדשים ולא בקדשים קלים. דהנה מדברי הרמב"ם בפרק י' מהל' מעשה הקרבנות הלכה א' משמע דמצות אכילת קדשים נוהגת דוקא בקדשים הנאכלים לכהנים, דהיינו בקדשי קדשים או בחזה ושוק של קדשים קלים, אבל קדשים קלים הנאכלים לבעלים אין בהם מצות אכילת קדשים, והיינו דנהי דמצד הקרבן צריך שיהיו נאכלים ולא יבאו לידי נותר ולא לידי הפסד, אמנם אין בזה מצוה מיוחדת של אכילת קדשים.

השלמות והוספות

[1] לאור האמור מתבאר שכבר העיר המרדכי בזה דגם חגיגה צריך שיהא נאכל על השובע, ולכן היה מקום לומר שיאכל הפסח תחילה כדי שיאכל החגיגה על השובע, אלא שהטעם דחשש שבירת עצם בפסח מכריע להקדים חגיגה לפני הפסח.

אמנם עדיין צריך ביאור האיך מתיישבת קושיא זו דגם חגיגה צריך שתהא נאכלת על השובע.

ולכן, בפסח שאוכליו מרובין ולא יהא שבע מאכילה זו, יש להביא עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השובע, ואז יתקיים אכילת שובע גם בחגיגה, כיון שע"י החגיגה והפסח יהיה שבע, נחשב לשניהם אכילת שובע. אכן היה מקום לומר דמהיכי תיתי שיאכל תחילה חגיגה ואח"כ פסח, הרי כמו כן יוכל לעשות להיפוך שיאכל קודם פסח ואח"כ חגיגה ויהא גמר שביעתו מחגיגה, שהרי גם חגיגה צריך שיהא נאכל על השובע, על זה אמר הירושלמי שמתעם חשש שבירת עצם ראוי להקדים חגיגה לפני הפסח, אמנם באמת בין כך ובין כך תתקיים מצות אכילת שובע הן באכילת הפסח והן באכילת החגיגה.

ויראה בביאור דבריו, דכשאוכל חגיגה וגם פסח, סוף סוף מתקיימת מצות אכילה על השובע בין בחגיגה ובין בקרבן פסח, כי מה שהקרבות צריכין להאכל על השובע היינו דצריך שלא יצא משולחן רבו כשהוא רעב, ושבגמר אכילת קדשים יהא כבר שבע, ולענין זה אין הבדל בין קרבן זה לקרבן אחר, דאם אוכל מקרבן אחד ועדיין הוא רעב, ואז אוכל מקרבן אחר, כיון דסוף סוף נעשה שבע מאכילת קדשים ואינו